

L'EDAT D'OR D'UN GÈNERE

¿Per què ho passem de por amb el cine de terror?

Les pel·lícules de terror són de les poques que atreuen en massa el públic a les sales. EL PERIÓDICO parla amb experts en cine i psicologia per entendre els motius d'aquest èxit

La nova 'La noche de Halloween', que no és 'remake' ni 'reboot' sinó seqüela del clàssic del terror de John Carpenter del 1978, s'ha convertit en fenomen de la taquilla tardoral. Ja porta recaptats més de 150 milions d'euros; no està malament si tenim en compte que només va costar 8,8 milions. I aquesta xifra només pot créixer i créixer, perquè en alguns països 'La noche de Halloween' no s'estrenava fins al mateix dia 31, vigília de la tradicional nit de les bruixes i els difunts.

La bomba en taquilla del film de David Gordon GreenDavid Gordon Green és només l'última mostra de l'auge popular del terror, que viu una edat d'or tant en els cines com en les plataformes per 'streaming' (sigui amb pel·lícules com 'El apóstol' o amb sèries com 'La maldición de Hill House', totes dues a Netflix). Avui com ahir, ens sembla bé passar-ho malament. En realitat, en els últims anys més que mai abans en la història: dels deu títols més taquillers del terror de tots els temps, fins a sis són de la dècada en curs.

I d'aquests sis, quatre són del 'univers' 'Expediente Warren', sempre produccions de mitjà-baix pressupost. El que desdiiu aquesta teoria que afirma que, per arrossegar l'espectador actual a una sala de cine, fa falta temptar-lo amb tres hores d'hipertrofiat espectacle superheroic. Fa falta menys: la promesa de la por.

Per què volem patir

Fa un temps es va fer bastant popular un vídeo a Youtube en el qual s'observaven les reaccions de pànic del públic assistent a la projecció de '[REC]' de Jaume Balagueró i Paco Plaza, al Festival de Sitges del 2007. Rodat amb càmera infraroja, el clip era com un viatge al tren de la bruixa, amb l'audiència llançant esgarips i riallades nervioses, tapant-se els ulls, saltant sobre la butaca. Terror en estat pur, però també diversió hilarant. ¿Per què ens atreu el cine de terror malgrat fer-nos patir? ¿O potser ens agrada precisament perquè ens fa patir?

"Les històries de terror sempre ens han fascinat. Hi ha alguna cosa en el terror que es comunica directament amb la part més primitiva del nostre cervell, i que té a veure directament amb el nostre instint de supervivència com a espècie", observa el psiquiatre i guionista Eduardo Torallas. "La por de la foscor, que està relacionada amb la presència de depredadors ocults, sotjant-nos; la por de feres amb dents afilades que podrien devorar-nos; la por d'animals verinosos que poden acabar amb nosaltres amb una senzilla mossegada...", afegeix l'expert. En aquest sentit, i segons el guionista Alberto Marini, "les pel·lícules de terror d'avui serien una expressió més de la iconografia fosca que sempre ha acompanyat l'ésser humà, des de les feres pintades a les caveres, el dimoni, les bruixes, fins a Frankenstein, Dràcula, Freddy Krueger o Michael Myers."

"Veure una pel·lícula de terror ens fa disfrutar a diversos nivells", analitza Torallas. "La tensió, per exemple, que es va construint amb l'objectiu de generar inquietud i angoixa. Quan aquesta tensió és alliberada i l'angoixa s'esvaeix, l'experiència és extremament

agradable", analitza l'expert. En termes similars s'expressa el crític i historiador cinematogràfic Antonio José Navarro: "Acostar-se a l'abisme des de la seguretat de la nostra butaca en el cine no només és alliberador, sinó també divertit".

Malson en la ficció

Per a la directora de cine Denise Castro, que acaba d'estrenar en sales una adaptació de 'Dràcula', "el cine de terror ens atreu perquè ens fa sentir vius, per les sensacions que genera: ens tensa i excita, ens posa l'adrenalina a mil, i després ens descarrega i relaxa. D'altra banda, som conscients que estem vivint un malson en la ficció, però no correm perill a la butaca i podem disfrutar sense risc. El terror ens agrada a la ficció, però no a la vida real".

Sobre aquest particular, Torallas recorda un estudi realitzat el 1994 pels investigadors nord-americans Paul Rozin, Jonathan Haidt i Clark McCauley: van projectar a un grup d'universitaris uns documentals amb escenes escabroses (una vaca sacrificada i esquarterada, una mona que s'escalabra amb un martell, un nen al qual es practica una cirurgia facial...). Molt pocs van resistir les imatges; no obstant, no van tenir problemes a disfrutar d'una pel·lícula amb més dosi de violència 'gore' en un cine. "La naturalesa fictícia de les pel·lícules de terror col·loca l'espectador en una distància de seguretat psicològica respecte de l'horror que se'ls mostra. Això explicaria per què les pel·lícules de terror resulten més traumatitzants durant la infància: els nens tarden a adquirir la capacitat per entendre que el que passa a la pantalla no és real".

Així doncs, el cine de terror resulta atractiu i infal·lible per diversos motius, però sobretot perquè sembla tenir un efecte directe, immediat i intens en l'espectador: el remou, el diverteix, l'espanta, el fa sentir; una experiència gairebé física, a l'estil del viatge a la vagoneta d'una muntanya russa. "És un gènere que ens estimula i ens sacseja, i experimentar això veient una pel·lícula d'un altre tipus de gènere no és tan habitual com ens agradaria", opina la crítica de cine i columnista d'EL PERIÓDICO Desirée de Fez. "És, a més, molt atractiu perquè potser és el més obert a les idees més originals i guillades. És impossible no rendir-se a això", remata l'experta.

No és una moda

Les xifres certifiquen l'èxit, en els últims anys, d'infinat de propostes de terror, agafant el relleu de tendències desgastades per la hiperexplotació com el cine de superherois. ¿Però l'atractiu de l'horror és una simple moda, una circumstància conjuntural? "En absolut. La por ha acompanyat l'home des de la nit dels temps. Por del canvi climàtic, de la caiguda de l'economia, de les pandèmies, del crim. Així que el cine de terror no té res de conjuntural, és l'expressió d'aquestes i altres pors més profundes i complexes, convertit en pura narrativa visual," apunta Navarro.

"Sempre ha estat allà", afegeix Quim Casas, crític d'EL PERIÓDICO i professor de Comunicació Audiovisual a la UPF. "Juntament amb la comèdia i, en menor mesura, el melodrama, és el gènere més popular, que es disfruta més col·lectivament. Les millors èpoques del terror i el fantàstic han coincidit amb recessions econòmiques (els anys 30), tensions i guerres fredes (els 50), disturbis socials i racials (els 60 i 70), terrorisme (les dues últimes dècades) ... El terror, com la comèdia, és un refugi, però també ha sabut ser un reflex del que passava al món", apunta Casas.

En aquest sentit, el guionista i productor nord-americà Nick Antosca, 'showrunner' de la sèrie de terror de culte 'Channel zero' (SYFY, i la quarta temporada de la qual s'acaba d'estrenar a Espanya a HBO) considera lògic el moment de glòria del gènere "perquè el món és un lloc que fa molta por, i els Estats Units en particular. El cine t'ofereix l'oportunitat d'enfrontar-te a aquesta por amb una capa de protecció, amb la seguretat que res dolent

et passarà." Per a De Fez, el cine de terror és "un gènere viu, molt connectat amb la realitat i amb el present", que, per tant, té l'habilitat de detectar contínuament noves pors, preocupacions i terrors i de fer-se ressò d'ells.

Una tendència estable

Ángel Sala, director del Festival de Sitges, reconeix que el cine de terror ha tingut grans pics d'acceptació al llarg de la història, però apunta que en els últims anys està oferint una "tendència molt més estable", propiciada per "l'educació" que certs productes han exercit sobre espectadors no habituals del gènere i que s'han convertit en "addictes" de la por. Es refereix a fenòmens televisius com 'The walking dead' o pel·lícules com 'Déjame salir' o 'Un lugar tranquilo', que han portat en massa al cine espectadors que, per hàbit, no solien consumir terror. "A més, crec que s'han ajuntat els nostàlgics dels 80 que volem continuar veient aquest cine que de joves ens va entusiasmar amb les noves generacions de nanos procedents dels videojocs d'horror. I hi ha hagut, també, una generalització del públic femení com a consumidor de cine de gènere, una cosa que abans no passava tant. Això és moltíssim més que una moda o inèrcia. És una cosa estable".

Quim Casas afegeix un aspecte industrial per entendre els motis de l'èxit del cine de terror: és un gènere rendible per a les productores perquè mai ha sigut massa car: "Més enllà d'algunes superproduccions, si fas una llista amb 10 títols molt emblemàtics, com 'La mujer pantera', 'La invasión de los ladrones de cuerpos', 'La noche de los muertos vivientes', 'Scream' o alguns dels primers Cronenberg, són produccions molt barates, sèries B i films més independents que una altra cosa".

Terror més enllà de l'ensurt fàcil

Sol pensar-se, de forma superficial, que el cine de terror és sinònim d'esgarripança fàcil, de simple 'jump scare'. Així és en ocasions, la qual cosa no necessàriament ha de ser dolent, perquè 'It' o qualsevol de les entregues d'"Expediente Warren" –inclosa aquí la seva triomfal spin-off " 'La monja' – són excel·lents mostres de cine de terror comercial que sap jugar de manera intel·ligent i creativa amb l'ensurt imprevist i altres estàndards del gènere. "Un cine basat en el sobresalt i en una certa simplicitat, la qual cosa no implica que no tingui qualitat, que la té, i molta" apunta Ángel Sala. Però també triomfen, tant a nivell artístic com comercial, propostes sofisticades, cerebrals, complexes, de vocació autoral, com 'It follows', 'Llega de noche' o 'Hereditary'.

"És cert que les franquícies tradicionals continuen triomfant, però estem assistint al ressorgir del terror psicològic més adult, amb històries fosques que ens remunten a l'últim moment d'esplendor del gènere, que va ser en els 70", afirma Toralla. "Pel·lícules com 'La bruja', 'Déjame salir', 'Hereditary', 'Verónica' o 'Errementari' són un exemple del que dic".

Per a Casas, el terror més tradicional, el més canònic, segueix funcionant, però potser no tant al nivell de dècades anteriors. "Periòdicament tornen 'Predator', 'Halloween', 'La matança de Texas' o pel·lícules de zombis. Hi ha públic que necessita aquestes pel·lícules i les aclama. Però cada vegada hi ha més aficionats al gènere que busquen experiències més intel·lectualitzades". Casas considera que la bona salut del gènere és fruit de les dues coses, "que existeixin els films canònics i alhora els més imaginatius i trencadors, que hi hagi terror superexplícit i terror suggerit".

En aquest sentit, i segons l'opinió de Navarro, en el cine de terror "hi ha hagut i hi ha de tot. Algunes pel·lícules de violència extrema –pensem en les sèries 'Hostel', 'Saw' o 'The human centipede' – satisfan la nostra atàvica fascinació pels espectacles cruels i violents. D'altres, no obstant, es proposen trastornar la nostra psique, com 'A dark song', 'iMadre!' o 'Hereditary'".

Segons Marini, el requisit principal per a l'èxit d'una pel·lícula de terror és, més enllà de tendències i modes, de propostes bàsiques o autorals, que la història relatada sigui creïble. "Un productor americà em va donar un consell fa uns anys. Em va dir que perquè una pel·lícula de terror funcioni calia centrar-se només en dues coses: que el protagonista importi de veritat al públic i que l'amenaça que s'exposa sigui com més creïble i aterridora millor, sense importar que sigui original o s'hagi vist cent vegades. Creïble i aterridora. Possiblement no n'hi ha més".